

STRESZCZENIE

Przedmiotem rozprawy są sposoby pojmowania prawdy w ogólnej nauce o prawie na tle filozoficznych koncepcji prawdy. Celem pracy uczyniono zatem ustalenie występowania i rodzaju związków pomiędzy koncepcjami prawdy a teorią i praktyką prawa. Przeprowadzone badania opierają się o wykorzystanie właściwych aletejologii oraz prawoznawstwu metod analitycznych (głównie lingwistycznej czy komparatystycznej) i hermeneutycznych (przede wszystkim interpretacja tekstów aktów prawnych). Przy analizie tekstów prawnych, orzecznictwa i literatury korzystano też z metody dogmatycznej (doktryna) i empirycznej (rozstrzygnięcia uprawnionych organów). Realizacji wskazanego wyżej zadania posłużył przegląd materiału badawczego poświęconego filozoficznym ujęciom istoty prawdy. Obejmował on opracowania filozoficzne (monografie, podręczniki i artykuły w czasopismach naukowych), krytyczną refleksję nad aktami normatywnymi (Konstytucja, kodeksy, ustawy i inne) oraz praktyką ich stosowania (głównie orzecznictwo).

W wyniku analizy ustalono najważniejszy element łączący prawdę i prawo jako dwa obszary ludzkiej aktywności myślowej. Jest nim cecha normatywności, czyli możliwość traktowania prawdy i prawa jako reguł postępowania, zgodnie z którymi postępuje się po namyśle. Przegląd dostępnych źródeł (ponad 160 książek i około 140 artykułów) wskazuje na brak w badanym piśmiennictwie (krajowym i światowym) całościowego opracowania poświęconego wskazaniu filozoficznych podstaw rozumienia prawdy w ogólnej nauce o prawie. Dotyczy to również braku jego pojmowania w praktyce obrotu prawnego. Używający pojęć prawdy formalnej i materialnej prawnicy nie zagłębiają się bowiem w filozoficzną istotę problemu.

W zakresie dociekań filozoficznych (jako realizacji metody poszukującej) odwołano się do dorobku **Kazimierza Ajdukiewicza**, tj. przyjętej przez niego typologii koncepcji prawdy i myśli jako nośnika tytułowej wartości. Podzielił on definicje prawdy na dwie grupy: klasyczną (w pracy utożsamioną z „adekwacyjną”) i nieklasyczne. Do poglądów polskiego filozofa nawiązał **Willard Van Orman Quine**, który zaproponował pełną (unitarną) teorię prawdy mającą dwa aspekty: adekwacyjny – czego prawda dotyczy i koherencyjny – jak dochodzi się do prawdy. Takie rozumienie prawdy stanowi filozoficzny punkt wyjścia dla ustalenia przyjmowanej w pracy wizji prawdy w prawoznawstwie. W odniesieniu do ogólnej nauki o prawie, przy ustaleniu prawdy w niej obecnej, wykorzystano niepozytywistyczną koncepcję prawa w wariancie opracowanym przez **Aleksandra Peczenika**. Twórczość tych trzech filozofów stanowi zasadniczy zrąb

przyjętych w pracy poglądów na prawdę i prawo uzupełniane myślą innych autorów tam, gdzie służyć to może lepszemu wyjaśnieniu zagadnienia.

Jak zaznaczono wyżej, praca składa się z dwu części: filozoficznej i prawnej. Poprzedzające je uwagi wstępne mają pokrótce wyjaśnić przyjęty układ zagadnień i zwrócić uwagę Czytelnika na obecne w całej pracy pojęcia: **normatywności, pełnej teorii prawdy** czy związanego z nią **zobiektywizowania**. Pierwsza część, którą tworzą cztery rozdziały i zwarte podsumowanie przeprowadzonych ustaleń filozoficznego pojmowania prawdy, poświęcona jest przeglądowi stanowisk wybitnych filozofów od czasów starożytnych do współczesności i wyszukaniu elementów ich dorobków, które wykorzystać można do opisu pojmowania prawdy w prawoznawstwie.

W rozdziale pierwszym wskazano na zasadność umiejscowienia poszukiwania prawdy w epistemologii jako części refleksji filozoficznej. Poruszono tu m.in. zagadnienia: istoty, nośników, roli kryteriów w ustalaniu prawdy. Wymienione wyżej pojęcia rozpatrywane są jako wyznaczniki podziału koncepcji prawdy. Przedstawiono również ewolucję pojmowania tytułowej wartości od jej rozumienia ontologicznego do pojmowania logicznego.

Rozdział drugi rozpoczyna się od przedstawienia przedfilozoficznych poglądów na prawdę związanych z jej intuicyjnością i translatingwistycznością. Dalej ukazano ich wpływ na rozwinięte w okresie antycznym adekwacyjne pojmowanie prawdy i podjęto próbę przybliżenia pierwszych stanowisk sceptycznych. W związku z odmiennym statusem ontologicznym relatywizmów omówionej tu prawdy adekwacyjnej, rozdział jej poświęcony kończy przedstawienie zarzutów formułowanych wobec zgodnościowego jej pojmowania.

Przedmiotem rozważań rozdziału trzeciego uczyniono współczesne pojmowanie prawdy adekwacyjnej. Przedstawiono założenia koncepcji korespondencyjnej, semantycznej i ich ewolucję w kierunku „wypłaszczenia” problemu prawdy w teoriach deflacyjnych. Wychodząc od propozycji redundacyjnej, bliżej przedstawione zostały współczesne ujęcia deflacyjne, tzn. dyskwalifikacjonizm i performatywizm. Rozdział zamykają uwagi dotyczące antydeflacyjizmu i wskazanie paradoksów związanych z deflacyjnym pojmowaniem prawdy.

Przy omówionych w rozdziale czwartym nieklasycznych teoriach prawdy, uwagę zwrócono na oczywistość będącą pierwotnym kryterium prawdy i koherencję jako dominujące kryterium prawdy pojmowanej nieklasycznie. Opisano również w pewien sposób nawiązujące do ewidencjonizmu i koherentyzmu, a także do siebie, koncepcje pragmatyczną, konsensualną i wykorzystanie metody hermeneutycznej. Oprócz wymie-

nionych wyżej tradycyjnych sposobów nieklasycznego widzenia prawdy, przedstawi ono jako pewną nowość, pełną teorię prawdy czerpiącą z dorobku K. Ajdukiewicza i W.V.O. Quine'a.

Dokonany przegląd filozoficznego ujęcia problemu prawdy kończą wnioski, w których zostały syntetycznie ujęte podobieństwa i różnice wspomnianych koncepcji aletejologicznych. Zgodnie wskazują one na istotę prawdy pojmowaną jako zgodność, lecz odmiennie podchodzą do roli i rodzaju kryterium stosowanego w ustalaniu prawdy. Zarysowana zwięźle w podrozdziale 4.2.2. charakterystyka pełnej teorii prawdy jest natomiast podstawą rozwinięcia tytułowego zagadnienia w drugiej części pracy. Na podstawie przeprowadzonej analizy przyjęto, że przedmiotem poznania może być prawda pojmowana w sposób tylko zobiektywizowany. Prezentowane założenie badawcze szczególnie ważne jest przy ustaleniach odnoszonych do tworców konwencjonalnych, takich jak tworzące prawo normy.

Rozdział piąty, który rozpoczyna rozważania drugiej części pracy dotyczące nauki prawa, poświęcony został eksplikacji powiązań filozofii i prawa. Za właściwą do tego celu przyjęto cechę normatywności. Choć w sposób oczywisty łączy się ona z prawem jako systemem, można wykazać jej występowanie także przy filozoficznym omawianiu problemu pojmowania prawdy. Chodzi o wspólną obu porządkom perspektywę, w której tytułowa wartość wyznacza postępowanie podmiotów.

Poświęcony stosowanemu na co dzień w obrocie prawnym rozumieniu prawdy materialnej i formalnej rozdział szósty przedstawia, jakie pojmowanie prawdy jest podstawą jej rozumienia w rudymenarnych dla funkcjonowania systemu prawnego i jego uczestników instytucjach. Analiza dotyczy głównych gałęzi prawa, tzn. prawa konstytucyjnego i administracyjnego oraz karnistyki i cywilistyki. Rozdział zawiera też uwagi dotyczące inkwizycyjnego i kontradyktoryjnego modelu związanego z dochodzeniem do prawdy prawniczego poznania.

Zagadnienie filozoficznoprawnych podstaw wymienionych wyżej dogmatycznych wizji prawdy omówione zostało w rozdziale siódmym. Przedstawiono tu pojmowanie prawdy odniesione do założeń prawa naturalnego, pozytywizmu i poszerzonej charakterystyki niepozytywistycznej koncepcji prawa A. Peczenika. Ta ostatnia myśl filozoficznoprawna stanowi podstawę postulatów kierowanych pod adresem działań podejmowanych przez różne podmioty prawa.

Zawarte w rozdziale ósmym uwagi wyjaśniające znaczenie i pojmowanie prawdy w praktyce prawoznawstwa zasadzają się na prześledzeniu jej funkcjonowania w procesach: wykładni, rozumowań prawniczych i argumentacji. Przez związek z konwencjo-

nalnym charakterem prawa właśnie argumentacja została wskazana jako właściwa droga dochodzenia do prawdy w obszarze ogólnej nauki o prawie i opartej o nią praktyce.

Część prawną zamyka rozdział dziewiąty, w którym przez pryzmat przeprowadzonych badań, wskazano na celowość postulowanej od dłuższego już czasu w doktrynie integracji zewnętrznej nauk prawnych. Wydaje się ona najbardziej efektywnym sposobem poszukiwania pojmowanej w możliwie pełny sposób prawdy wykorzystywanej w prawoznawstwie.

Kończące pracę krótkie podsumowanie potwierdzać ma zasadność założenia wskazującego, że **w obszarze ogólnej nauki o prawie prawdę należy pojmować w sposób tylko zobiektywizowany, który filozoficznie opiera się o możliwie pełne jej pojmowanie**. W efekcie przeprowadzonych dociekań ustalono, że w prawoznawstwie prawda pojmowana może być jako: chroniona przez prawo wartość aksjologiczna, zasada wyznaczająca postępowanie uczestników postępowań i normatyw, który stanowi podstawę zapadających w sprawie rozstrzygnięć.

Pracę zamyka zestawienie wykorzystanej literatury i piśmiennictwa, powołanie aktów prawnych oraz wskazanie orzeczeń pomocnych dla wyjaśnienia przedmiotu dysertacji.

22 lutego 2022r.

Ryszard Mianowski